

Katarzyna Dudzic-Grabińska
prekladateľka a divadelná režisérka

Dotyky a spojenia alternatívy a mainstreamu

Dotyky a spojenia sú v slovenskom kontexte jedinečným festivalom. Organizátori ho označujú za najväčšiu a najreprezentatívnejšiu prehliadku tvorby profesionálnych divadiel pôsobiacich na Slovensku. Vďaka nemu majú diváci šancu v priebehu niekoľkých dní zhladať rôznorodý program, ktorý by sme mohli považovať za esenciu slovenského divadla.

Dôležitým aspektom festivalu je aj prepájanie divadelných prostredí, keďže v programe jedného dňa môžeme nájsť inscenáciu Národného divadla, bábkové predstavenia pre deti aj alternatívne divadlo čerpajúce z performatívneho umenia. Tento jav by sa dal považovať za špecifikum malej krajiny, kde je divadelná produkcia prirodzene menšia, a preto je ťažšie zostaviť atraktívny festivalový program. No prepájanie rôznych druhov divadla je vedomým rozhodnutím dramaturgickej rady festivalu. Súčasné divadlo, nielen na Slovensku, ale aj vo svete, čoraz menej striktné vníma žánrové bariéry medzi činohrou, bábkovým a tanečným divadlom, performanciou a pod. V Martine tak každoročne vzniká priestor na výmenu energie medzi slovenskými umelcami, ktorí sa vo svojej tvorbe často vyhýbajú tradičným žánrovým kategóriám.

Dôležitou súčasťou tejto výmeny sú aj diskusie otvorené pre verejnosť. Donedávna sa koncentrovali na kritické reflexie inscenácií prezentovaných na festivale (kritická platforma), kde diváci mohli svoje názory konfrontovať s názormi teoretikov. Tento rok sa odohral aj cyklus diskusií moderovaných publicistom Michalom Havranom, ktorých téma je jasná z názvu – *Môže byť umenie udržateľné? Zelená transformácia a divadlo na Slovensku*. Autorom

konceptu týchto diskusií bol teatroológ Milo Juráni. Počas troch festivalových dní sme mali šancu zamyslieť sa nad otázkami ekologickej transformácie v kultúre, zelenými riešeniami v divadle a možnosťami vedenia udržateľného divadla na Slovensku. Diskusie boli otvorené pre publikum, no ich témy boli zrejme najzaujímavejšie pre profesionálov, a to nielen divadelných tvorcov, ale aj manažérov. Vznikla dôležitá platforma pre rozhovory o budúcnosti divadla a umenia všeobecne v rýchlo sa meniacom svete. Ekologická transformácia umenia v strednej Európe nie je len vecou intelektuálnej zodpovednosti a globálneho úsilia riešiť klimatickú zmenu, no vo veľkej miere aj otázkou ekonomickej udržateľnosti divadelných

Jedna z diskusií cyklu *Môže byť umenie udržateľné? Zelená transformácia a divadlo na Slovensku*
foto B. Konečný

PLECHOVÁ MÍNA
(Divadlo Piki)
foto B. Konečný

inštitúcií dotovaných štátom a samosprávou, od ktorých je stále závislá väčšina tvorby.

Inscenácie prezentované na festivale vždy vytvárajú obraz tém, ktoré najviac rezonovali v spoločnosti. Viditeľnou témou sa tento rok stala rómska otázka, ktorej sa dotkli tvorcovia inscenácie zo Slovenského národného divadla *Špina* v réžii Jána Luterána, podľa textu Bélu Pintéra. Manželia, úspešní podnikatelia z maďarskej dediny na južnom Slovensku, ktorí sa nedočkali vlastných potomkov, sa rozhodnú adoptovať si dve dievčatá (jedna z nich je Rómka) a privedú ich do idylického dedinského prostredia. Problémy, ktoré nastávajú, sa dali očakávať – dve pubertiačky hľadajú akceptáciu a lásku, testujú hranice trpezlivosti adoptívnych rodičov, snažia sa aplikovať životné skúsenosti v novom prostredí. No vidiecke prostredie zďaleka nie je také bezpečné a idylické, ako by sa mohlo zdať. Rómsky pôvod jedného z dievčat pridáva inscenácii spoločenský rozmer, no jej neväčšia sila drieme v psychologickéj dráme odohrávajúcej sa medzi ľuďmi, ktorí sa márne snažia vytvoriť vzťahy založené na láske, aj keď jej nerozumejú.

Rómovia boli aj súčasťou inscenácie *Čepiec* z Divadla Jozefa Gregora Tajovského Zvolen. Réžisér Peter Palik zadaptoval úspešnú knihu Kataríny Kucbelovej o hľadaní a konfrontácii tradícií a rodinných príbehov atraktívnym a veľmi pôsobivým, aj keď jednoduchým štýlom. Dej inscenácie sa odohráva na Slovensku a rozpráva o skúsenostiach žien v 20. storočí a súčasnosti. Otvorene hovorí o nenávisti voči Rómom, dokonca

o pogromoch. Zaujímavé bolo vnímať aj reakcie publika, a to v oboch inscenáciách – zvlášť, čo divákovi pripadalo vtipné. Zdá sa, že otázka scénickej reprezentácie tejto časti slovenskej spoločnosti je niečo, čím sa umelci zaoberajú čoraz viac. Čaká nás ešte dlhá cesta, kým sa budeme môcť na veľkých slovenských scénach tešiť na divadelné predstavenia vytvorené rómskymi tvorcami, čo by pomohlo pochopiť uhol pohľadu menšiny a vytvoriť autentický naratív tak, ako sa to stalo s príbehmi žien („herstories“), keď v divadlách začalo pracovať viac režisérov.

Aj „herstories“ sa dajú považovať za výraznú dramaturgickú tému tohtoročného festivalu, tiež vďaka už spomínanému *Čepcu*. Je to intímna výpoveď Katky (Kucbelovej) na tému hľadania ženskej identity a snahy pochopiť život a postavenie žien v 20. storočí. Peter Palik s predstavivosťou a citom pristúpil k reportážnemu materiálu, ktorý na prvý pohľad mohol pôsobiť nevidelne. Vďaka jednoduchým scénickým prostriedkom vznikla veľmi emocionálne pôsobivá inscenácia o priateľstve a súcite medzi veľmi odlišnými ženami, čo nie je príbeh často sa objavujúci v našej (západnej kresťanskej či stredo európskej) kultúre.

MAUGLÍ (Bratislavské bábkové divadlo)
foto B. Konečný

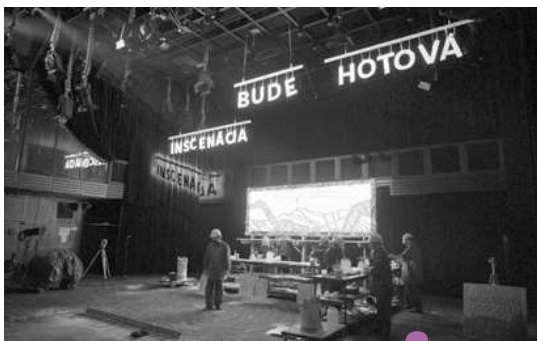

festival

Sugestívny zážitok priniesla *Vnorená* nezávislého divadelného zoskupenia Odivo. Monika Kováčová a Mária Danadová sa rozhodli osloviť Zuzanu Galkovú, taktiež divadelnú tvorkyňu, aby porozprávala o svojich zážitkoch spojených s opaterou svojej starej mamy. Vďaka bohatej škále prístupov k téme (re-performovaný, čiastočne improvizovaný pohyb, hudba prepájaná s nahrávkami autentických výpovedí Galkovej, jednoduchá, no symbolická a estetická výtvarná stránka) je inscenácia nielen prerozprávaním problému, ktorý sa týka väčšiny žien v modernej spoločnosti a pritom často ostáva nepovšimnutý, ale aj umeleckým dielom vysokej hodnoty. Odivo je veľmi dôležitým hlasom v slovenskom divadle a bude veľmi zaujímavé sledovať, akým smerom sa tieto umelkyne vydajú do budúcnosti.

Je dôležité spomenúť aj inscenáciu *Roľa* Divadla NUDE, ktoré spracovalo tému rodinných vzťahov medzi ženami úplne iným štýlom. Predstavenie sa konalo v špecifickom prostredí – na festivale to bola lúka v obci Žabokreky. Už toto gesto vyvolalo v divákoch veľmi silný pocit prepojenia s prírodou a stretnutia s niečím odvekým. Dramaturgia inscenácie bola trochu chaotická, no nedá sa poprieť, že témy ňou

ŠPINA (Činohra SND)
foto B. Konečný

DI (PRACOVNÝ NÁZOV)
(SKD Martin)
foto B. Konečný

nastolené silne rezonovali s publikom. Niekoľko fantastických scén, kde performativita, živá hudba a herecké výkony priam uchvacovali, však zanecháva pocit, že diváci mohli dostať viac.

Divadlo vždy reflektuje súčasnosť a často až do takej miery, že sa umelci rozhodnú inscenačne spracovať publicistickú tému. Tak to bolo v prípade inscenácie *Di (pracovný názov)* Lukáša Brutovského a martinského súboru. Inscenácia vznikala vo výnimočných, pandemických podmienkach, v dôsledku čoho mali tvorcovia, paradoxne, väčšiu slobodu a viac času na to, aby mohli skúšky prebiehať v uvoľnenom tempe, charakteristickým skôr pre nezriadované divadlá. Vznikla tak inscenácia reflektujúca najnovšie dejiny Slovenska, ktorá dokáže vtipným a poetickým štýlom divákovi poskytnúť katarziu od frustrácie z nekonečnej výstavby najdôležitejšieho cestného spojenia medzi Bratislavou a Košicami. Vďaka zvolenému prístupu k príbehu nedostavanej dialnice ako k mýtu, zohľadňujúc jeho politické, kultúrne a folklórne aspekty, vytvoril tvorivý tím divadelné dielo s vysokou umeleckou a intelektuálnou kvalitou, ktoré má potenciál na Slovensku vyvolávať silnú divácku reakciu a priniesť prípadnému zahraničnému publiku dobrý príklad súčasného slovenského divadla.

Naozajstným skrytým pokladom festivalu

bolo predstavenie *DOBSĽINSKÝ* ako som sa stal** voľného združenia umelcov Zlaté schody. Tvorcovia tejto inscenácie (prípadne divadelnej stolnej hry) pozývajú publikum do sveta pokojného rozprávania, blízkosti, nenútejnej interaktivity a citlivosti na detail slova a výtvarného umenia. Bol to jedinečný zážitok pre malé skupiny divákov, ktorý sprostredkoval opäť iný druh vzťahu medzi divákom a účinkujúcimi.

Dôležitou súčasťou festivalu je aj detský program, v rámci ktorého môžu návštevníci vidieť najlepšie inscenácie slovenských kamenných bábkových divadiel, ale aj nezávislých zoskupení venujúcich sa tvorbe pre deti a mládež. Dve inscenácie už spomínaného zoskupenia Odivo *O vlkovi, ktorý vypadol z knihy* a *Mauglí*, ktorého Monika Kováčová a Mária Danadová pripravili so súborom Bratislavského bábkového divadla, si boli podobné spôsobom výstavby príbehu (príbeh rozprávaný hercom, prerývaný hravými ilustračnými scénami alebo kontrapunťom), no líšili sa hlavným divadelným prvkom. *Mauglí* čerpal najmä z pohybového divadla, no nezávislá produkcia Odiva sa sústreďovala viac na interaktivitu s publikom

VNORENÁ
(Odivo)
foto B. Konečný

NA ZÁPADO NIČ NOVÉ (Divadlo Ludus, Bratislava)
foto B. Konečný

a výtvarnosť. *Plechová Mína* Divadla Piki bola nielen výborným bábkovým predstavením a zábavným zážitkom pre deti. Vzhľadom na prebiehajúcu vojnu na Ukrajine navyše rozprávka získala nové významy. Aj Divadlo Ludus v rámci festivalu prezentovalo inscenáciu na tému vojny, no pre staršie publikum. Ich *Na západo nič nové* je silná inscenácia o stratenej generácii, vo výbornom podaní mladých hercov, ktorí dokázali jednoduchými scénickými prostriedkami vtažiť do príbehu aj mladé publikum.

Dotyky a spojenia sú festival, ktorý by som odporučila každému, kto sa chce dozvedieť viac o slovenskom divadle. Je to v istom zmysle aj dar SKD Martinčanom, ktorí sa nachádzajú v luxusnej situácii, keď nemusia za rozmanitým kultúrnym zážitkom cestovať a počas niekoľkých festivalových dní majú vo svojom meste naozajstný divadelný sviatok. Rovnako je to aj dôležité miesto intelektuálneho a umeleckého stretnutia pre profesionálnych divadelníkov. ✎

Dotyky a spojenia

17. ročník festivalu slovenského divadla
20. – 25. jún 2022, Martin
www.dotykyaspojenia.sk